Րաֆֆի

Դավիթ Բեկ

2 - Ժ

Կեսօրին բավական անցել էր արդեն: Ծառերի ստվերները դարձել էին դեպի արևելք: Սիկոն, մեծ պարոնի հովվապետը, իր երկայն ցուպը նեցուկ տված նույնպես երկայն իրանին, անշարժ արձանի նման կանգնել էր մի բարձրավանդակի վրա և այնտեղից արծվի աչքերով նայում էր դեպի հեռուն, ուր ուխտավորների բազմությունը դեռ ամբոխվում էր, դեռ խլրտվում էր մատուռի շուրջը: Կարծես, այդ հեռավորությունից նա որոշում էր բոլոր անձնավորությունները, ճանաչում էր բոլոր երեսները, ամեն մեկի հետ խոսում էր, և ամենին ողջունում էր, ասելով. «Ողորմած կենա...»: Այդ բարեպաշտական տեսարանը այն աստիճան գրավել էր ջերմեռանդ հովվին, որ նա ամենևին չէր նկատում իր սիրելի ոչխարներին, որոնք նրա շուրջը սփռված, մեծ ախորժակով արածում էին: Նա տեսավ մեկին, որ ձորի միջով անցնում էր:

Դավիթ, Դավիթ,— գոչեց նա այնպիսի մի ձգական ձայնով, կարծես նրա ձայնը հազարավոր հնչյունների բաժանվելով, մինը մյուսին առաջ մղեցին և հասան մինչև Դավթի ականջները, որ բավական հեռավորության վրա, ձորի միջով գնում էր:

Նա դարձավ դեպի կոչող ձայնը և տեսավ հովվապետին բարձրավանդակի վրա կանգնած: Մի քանի վայրկյան մնաց իր տեղում անշարժ, դժվարանում էր վճռել, արդյոք գնա՞լ նրա մոտ, թե՞ շարունակել իր ճանապարհը, որի որ կողմ տանելն ինքն էլ չգիտեր: Նա ուղղեց իր քայլերը դեպի հովվապետը:

Յատուկ Պոէմ

Որտե՞ղ ես սատանայի նման կորել այսօր, չես երևում,— հարցրեց Սիկոն իր սովորական քնքշությամբ,— առավոտից ես քեզ, եմ տեսել:

Բայց Դավթի վրդովված սրտին, նույն րոպեում հազիվ թե կարող էին որևիցե ուրախություն պատճառել իր բարեկամի քնքշությունները. նա ոչինչ չպատասխանեց:

Հասկանում եմ... շարունակեց հովվապետը խորհրդավոր ձայնով. գնացել էիր աղջիկներին մտիկ տալու, հա՞... հասկանում եմ... ես էլ քո հասակում աղջիկներից պոկ չէի գալիս...

Ես ոչ մի տեղ չեմ գնացել,— պատասխանեց պատանին, և նստեց մի քարի վրա, այժմ միայն զգալով, որ սաստիկ հոգնած է:

Հովվապետը նույնպես նստեց նրա մոտ նույն քարի վրա:

Ինչպե՞ս ոչ մի տեղ չես գնացել,— հարցրեց նա,— մի՞թե դու չգնացիր համբուրելու:

Չգնացի,— պատասխանեց պատանին անուշադիր կերպով և սկսեց նայել բազմաթիվ կարմիր պողոտների վրա, որոնց սև բծերը ավելի էին հետաքրքրում նրան, քան հովվապետի հարցուփորձը:

Դու չգնացի՞ր համբուրելու,-կրկնեց հովվապետը այժմ բավական բարկացած կերպով,— ուրեմն դու վրացու աստվածը, վրացու Հիսուս-Քրիստոսը, վրացու խաչն ու Ավետարանը, չե՞ս ընդունում:

Վերջին հարցերը շարժեցին պատանու ծիծաղը:

Ընդունում եմ,— պատասխանեց նա. վրացու աստվածը, Հիսուն Քրիստոսը, խաչն ու Ավետարանը միևնույնն է, ինչ որ հայերինն է:

Ինչպե՞ս թե միևնույնն է. վրացու աստվածը ուրիշ է, հայինը ուրիշ է. վրացու Քրիստոսը ուրիշ է, հայինը ուրիշ է:

Յատուկ Պոէմ

Վրացու աստվածը վրացի է, հայինը հայ է,— նրա խոսքը կտրեց պատանին ծիծաղելով:

Ապա, ի՞նչ ես կարծում. դրուստ այսպես է,— ասաց հովվապետը, զարմանալով պատանու լավ բացատրության վրա. վրացու աստվածը վրացի է, հայինը հայ է. եթե չես հավատում, գնա մեր տերտերից հարցրու, նա էլ այդպես կասի:

Գիտեմ, որ նա էլ այդպես կասի...-պատասխանեց պատանին, աշխատելով վերջ տալ հովվի աստվածաբանական քննություններին, որովհետև նրա ուշադրությունը դարձավ այդ րոպեում դեպի ձորը, որտեղից անց էին կենում մի խումբ աղջիկներ: Նա վեր կացավ:

Ո՞ւր ես գնում,— հարցրեց հովվապետը:

Գնում եմ համբուրելու... ասաց պատանին ժպտելով, և աչքի տակով հետևելով աղջիկների խումբին:

Հովվապետը հալած յուղի տեղ ընդունելով պատանու խոսքը, և չհասկանալով նրա երկդիմի իմաստը, կարծեց, թե իրան արդեն հաջողվեցավ վրացու հավատքի բերել իր անհավատ օգնականին, և ֆանատիկոսի ուրախությամբ գրկելով նրան, ասաց.

Գնա, զավակս, գնա՛, համբուրիր, ես այստեղ ոչխարները կպահեմ. թե փող չունես, փող էլ կտամ քեզ. մի զույգ մոմ առ, վառիր սեղանի վրա:

Այս ասելով, հովվապետը հանեց իր մախաղի միջից մի քանի սև փող և տվեց պատանուն: Դավիթը շնորհակալությամբ ընդունեց փողը և դիմեց դեպի մատուռը: Անցնելով ձորը, նա դուրս եկավ նեղ ճանապարհի վրա, որ տանում էր դեպի ուխտատեղը: Ճանապարհի վրա ոչ ոք չկար. նա տեսավ մի գոսացած մուրացկան, որ ծնկների ու ձեռքերի վրա սողալով, քարշ էր գալիս դեպի ուխտավորները:

Ո՞ր կողմից, եղբայր,— հարցրեց նրանից պատանին:

Քաղաքից,— պատասխանեց մուրացկանը և շարունակեց սողալ:

Յատուկ Պոէմ

Ինչո՞ւ այսպես ուշ,— հարցրեց պատանին, սաստիկ խղճահարությամբ:

Այդ ոտներով շատ հեռու չես գնա,— ասաց մուրացկանը, ցույց տալով տախտակից շինված հողաթափերը, որ հագել էր ձեռքերի թաթերի վրա:

Պատանին ձգեց նրան հովվապետից ստացած սև փողերը և հեռացավ: Նա դուրս եկավ դեպի մատուռը տանող նեղ ճանապարհից և մտավ այն ձորի մեջ, որ կողմից մի քանի րոպե առաջ անցավ աղջիկների խումբը: Նրանք շատ չէին հեռացել. ամեն մի ծաղիկ, ամեն մի թիթեռնիկ, ամեն մի վտակ իր պայծառ, ուրախաձայն հոսանքով գրավում էր, հրապուրում էր, նրանց իր մոտ էր կանչում: Պատանին այժմ այնքան մոտացել էր, որ կարողանում էր հեռվից ճանաչել նրանց: Թամարը Սալոմեի հետ առանձնացած, գնում էին բոլորովին բաժանված ամբողջ խմբից: Պատանին, կարծես, լսում էր նրանց ձայնը և հասկանում էր նրանց խորհրդավոր քրթմնջոցը: Բայց իսկապես նա ոչինչ չէր լսում. միայն նրա սրտում խոսում էր Թամարի սերը: Նա մտավ թուփերի մեջ, որ չնկատվի: Սկսեց մի կողմից կամաց-կամաց հետևել նրանց: Խիտ մացառների միջով անցքը բավական դժվարին էր: Նա չէր նկարում, թե որպես պատառոտվում էր իր հագուստը. նա չէր զգում, թե որպես թփերի փշոտ ոստերը զարկվում էին իր երեսին: Նա երջանիկ էր և գոհ, որ գոնե հեռվից տեսնում է Թամարին:

Աղջիկների խումբը դիմում էր դեպի Կուրի ափը. այդ ձորը տանում էր ուղիղ դեպի գետի կողմը: Նրանք ցանկանում էին նայել հորդացած գետի վրա, ցանկանում էին տեսնել, թե որքան բարձրացել է այս տարի Կուրը: Ի՞նչ զվարճություն էին գտնում հեղեղատի պղտոր ալիքների մեջ: Պատանին, չդուրս գալով իր դարանից, շարունակում էր հետևել նրանց:

Այդ միջոցին մատուռի մոտ արդեն սկսվում էին մրցությունները: Բազմությունը հավաքվել էր մի հարթ տափարակի վրա: Դուրս էին բերել մեծ պարոնի և Արչիլ թավադի որդու խոյերը:

Ետ քաշվեցեք, ետ քաշվեցեք,— ձայն էին տալիս բազմությանը:

Բազմությունը ետ քաշվեցավ և հարթ տափարակի վրա բացվեցավ հրապարակի նման մի տեղ: Նրա միջնավայրում կանգնեցրել էին երկու խոյերը միմյանցից

փոքր-ինչ հեռու: Ազնվականները շրջապատել էին նրանց: Բազմությունը հեռվից նայում էր: Խոյերի աչքերը դեռ կապված էին: Ծառաները բաց արին նրանց աչքերը, և երկու ախոյանները իսկույն տեսնելով միմյանց, արձակեցին մի խուլ, որոտաձայն մռնչյուն: Մեծ պարոնը կանգնած էր իր խոյի կողմում, իսկ Արչիլ թավադի որդին կանգնած էր իր խոյի կողմում: Նրանք չվստահելով ծառաների հմտության վրա, սկսեցին իրանք կարգադրություններ անել: Խոյերը անհանգիստ կերպով տատանվում էին, այս կողմ և այն կողմ էին հարձակվում, աշխատելով իրենց շղթաները կտրել, որ պինդ բռնված էին ծառաների ձեռքում, բայց չէին կարողանում: Այդ արգելքը ավելի զայրացրեց նրանց:

Ես մոտ եմ բերում, Արչիլ,— ձայն տվեց մեծ պարոնը:

Ես էլ մոտ կբերեմ,— պատասխանեց նա,— միայն կամաց-կամաց, չքողնեք, որ հարձակում գործե:

Յուրաքանչյուր կողմից խոյերին սկսեցին կամաց-կամաց մոտ տանել, մինչև բոլորովին հասան միմյանց: Երկու ախոյանները նախ սկսեցին հոտոտել միմյանց, հետո մեծ պարոնի խոյը անցավ Արչիլի խոյի գավակի կողմը. վերջինը անպատվություն համարելով այդ, իսկույն շուռ եկավ և իր եղջյուրով խթեց նրա կողքը: Այդ սաստիկ կատաղեցրեց մեծ պարոնի խոյին, որ նույն կերպով պատասխանեց նրան:

Այժմ ետ քաշեցեք,— ձայն տվեց մեծ պարոնը, ինքը բռնելով իր խոյի շղթայից և մի քանի քայլ հեռացնելով:

Արչիլը նույնպես ետ տարավ իր խոյին: Երկու ախոյանները կանգնած էին միմյանց հանդեպ, տասն քայլ հեռավորության վրա: Նրանք այն աստիճան զայրացած էին, որ այժմ կարելի է նրանց շղթաները բաց անել, ազատ թողնել, որ հարձակումներ գործեն:

Առաջին հարձակումը թույլ էր: Նրանցից հետո իրանք՝ խոյերը հետ-հետ քաշվեցան և, ռումբի արագությամբ վազելով միմյանց վրա, գլուխ գլխի և եղջյուր եղջյուրի զարկեցին: Չորս կողմից լսվում էին քաջալերական ձայներ:— Ա՛յ, ղոչաղ, այ, ղոչաղ, ասում էր մեծ պարոնը իր խոյին: Նույն խրախույսներով

ոգևորում էր Արչիլը իր խոյին:

Խոյերը կրկին հետ-հետ քաշվեցան, և այժմ ավելի լայն տարածության վրա կանգնելով, կրկին մի ավելի սաստիկ հարձակում գործեցին, ճակատ ճակատի զարկելով: Եթե քար լիներ նրանց գլուխների փոխարեն, կարող էր իսկույն փշրվել, բայց նրանք, կարծես, ամենևին ցավ չզգալով, շուտով բաժանվեցան նոր հարձակում գործելու համար:

Մերը կհաղթե,— ասաց տիրուհին մեծ պարոնին,— Արչիլի խոյը այս անգամ փոքր էր մնում, որ պիտի ցած գլորվեր:

Այդ ձեր աչքերին այնպես երևաց, տիրուհի,— պատասխանեց Արչիլը, որ ավելի էր կատաղած, քան թե իր խոյը,— շուտով կտեսնենք, թե որը կհաղթե:

Այդ միջոցին խոյերը կատարեցին երրորդ հարձակումը և այնուհետև նաղդաները§§§§§§§ սկսեցին ավելի արագ և շուտ-շուտ կրկնվել: Բայց երկու անասուններն ևս դեռ մնում էին անպարտելի: Նրանք այժմ ավելի հեռանում էին միմյանցից, որպեսզի իրանց հարձակման թափը ավելի ուժգին, ավելի սաստիկ և ավելի սարսափելի լինի:

Բայց բազմության ուշադրությունը այժմ դարձավ դեպի մի ուրիշ կողմ: Գետի եղերքից լսելի եղան խառնաձայն աղաղակներ. «Խեղդվեցա՛վ... խեղդվեցա՛վ»... գոչում էին հեռվից:

Ո՞վ էլ կուզի, թող խեղդվի, ես պիտի վերջացնեմ կռիվը,— ասաց մեծ պարոնը, նորից խրախույսներ տալով իր խոյին:

Բազմությունը սկսեց վազել դեպի գետի կողմը: Բայց ազնվականները դեռ շրջապատել էին խոյերին և անհամբերությամբ սպասում էին կռվի վախճանին:

«Խեղդվեցա՛վ... Թամարը խեղդվեցա՛վ»...-այժմ սկսեց պարզ լսելի լինել:

Վա՛յ, սև հագնեմ... Թամա՛րը... գոչեց տիրուհին, վազ տալով դեպի գետի կողմը:

Յատուկ Դրէմ

Մի քանի քայլ հեռանալով, նրա ծնկները թուլացան և ընկավ գետնի վրա: Բոլոր տիկինները, նրան նույն դրության մեջ թողնելով, շտապեցին դեպի գետեզրը: Այժմ մեծ պարոնն էլ Արչիլի ու մյուս ազնվականների հետ փութացին օգնության հասնելու:

Գետը կատաղած էր: Հարյուրավոր մերկ մարդիկ լողում էին պղտոր ալիքների մեջ և որոնում էին անբախտ աղջկա դիակը: Ազնվականները ապշած, սարսափած, չգիտեին, թե ի՞նչ պետք էր անել: Լևան թավադի որդին երեխայի նման լաց էր լինում: Թամարի խորթ մայրը անիծում էր «անզգամին»: Պառավ իշխանուհին աղոթում էր: Մեծ պարոնը իր ձեռքի գավազանով ծեծում էր գյուղացիներին, հայհոյանքներ էր արձակում, հրամայելով, որ ջուրը մտնեն, թեև առանց նրա հրամանին ևս հարյուրավոր մարդիկ ջրի մեջ էին: Այնքան ազնվականներից միայն Արչիլը, ուշադրություն չդարձնելով իր կնոջ՝ Մելանիայի աղաչանքին, մերկացավ և նետվեցավ գետի մեջ, գուցե կարող լիներ ազատել խեղդվողին:

Թամարի հետ զբոսնող օրիորդներից մի քանիսը ուշաթափ էին եղած, և ընկել էին այստեղ ու այնտեղ, իսկ մի քանիսը, որ ավելի պինդ սիրտ ունեին, վազելով հասան ազնվականների մոտ, և արտասուքը աչքերում պատմում էին, թե որտեղից և ինչպես նա ընկավ գետը: Բոլորը շվարած լսում էին: Ափերից բազմությունը գոռում, գոչում էր, ձայն էր տալիս լուղորդներին, հասկացնելով, թե գետի որ կողմերում պետք էր որոնել: Ոմանք ջրասույզ շների նման սկում էին, ջրի տակն էին մտնում, ոմանք տարվում էին սրընթաց հոսանքի հետ:

Այդ ընդհանուր սոսկումի և իրարանցման րոպեում, մեծ եղավ բոլորի զարմանքը, երբ տեսան մի լուղորդ, ջրի տակից դուրս գալով, իր հետ բերում էր մի դիակ: Նա մի ձեռքով կոհակների հետ կռվելով, մյուսով բռնած ուներ դիակը, աշխատում էր մոտենալ ափին: Այդ միջոցին ալիքների մի նոր հորձանք, ուժգին վրա տալով, երկուսին էլ տարավ դեպի հատակը: Մի քանի վայրկյանից հետո կրկին հայտնվեցավ նա ջրի երեսին, դիակը բռնած ունենալով ձեռքին: Ամեն կողմից լսելի եղան ցնծության աղաղակներ: Մյուս լուղորդները շտապեցին նրան օգնության հասնել: Բայց մինչև նրանց հասնելը, նա դուրս եկավ ափի մոտ և անշնչացած մարմինը դրեց ցամաքի վրա:

Կեցցե՛ Դավիթը, կեցցե՛... գոռաց ամբողջ բազմությունը: